

Čtyřikrát kvalitně Jan Blahoslav

Jan Blahoslav: *Čtyři menší spisy*. Edd. Hana Bočková, Mirek Čejka. Brno, Host 2013. 320 stran.

Po mnoha letech se na světlo světa dostávají *Čtyři menší spisy* Jana Blahoslava, které tvoří jakýsi vhled do oborů, o něž se tento bratrský biskup během svého života zajímal. Edičně svazek připravil Mirek Čejka spolu se znalkyní české raněnovověké náboženské literatury Hanou Bočkovou, která je autorkou komentářů. Čejka má velké zásluhy na zpřístupňování utrakvistické a bratrské literatury současným čtenářům a při přípravě této edice mohl bohatě zhodnotit svoje zkušenosti z ediční práce na Blahoslavově *Gramatice české* (Brno 1991). Svazek obsahuje *Spis o zraku*, *Filipiku proti misomusům*, pojednání *O původu a příčinách Jednoty bratrské* a *Vady kazatelů*, přičemž spisy jsou v publikaci chronologicky řazeny podle data svého vzniku. U prvních tří zmiňovaných děl se mohl Mirek Čejka opřít o starší a vcelku kvalitní vydání, do kterých zasáhl jenom drobnými opravami, *Vady kazatelů* jsou oproti tomu edicí zcela původní vycházející z rukopisu jediného dochovaného opisu Blahoslavova textu. Vidět tuto Blahoslavovu tvorbu v jednom svazku je více než vítaným počinem, od posledních vydání uplynulo ve většině případů bezmála osmdesát let, od Slavíkovy edice *Vad kazatelů* dokonce přes sto let. Jistě netřeba zmiňovat, že se nejedná o vydání, která by byla v současné době snadno čtenářsky dostupná. Výběh těchto textů je vzorníkem hlavních zájmových oblastí Blahoslavovy tvorby z let 1547–1570, která tak může sloužit nejen jako „dokument směrů, jimiž se ubíraly Blahoslavovy aktivity“ (s. 290), ale je také střípkem dotvářejícím ucelený obrázek mozaiky dobových textů a dle Hany Bočkové i dokladem „tematické pestrosti a širokého funkčního zaměření humanistických textů“ (ibid.).

Menší spisy obsáhly Blahoslavovu různorodou činnost, která přes svoji žánrovou a tematickou pestrost sleduje, jak je to koneckonců u bratrských autorů zvykem, jediný cíl — vzniká s ohledem na potřeby Jednoty bratrské. I když je formována humanistickou učeností, kterou Blahoslav získal na zahraničních univerzitách, neméně silně se v ní projevuje i vliv bratrské vzdělanosti a vědomého navazování na bratrskou spisovatelskou tradici a její výrazné osobnosti (v historickém díle o původu Jednoty bratrské na Tůmu Přeloučského a Vavřince Krasonického, ve *Filipice* na Lukáše Pražského, ve *Vadách kazatelů* na Jana Augustu atd.). Obsažení Blahoslavovy tvorby v jednom svazku má pro čtenáře velikou výhodu — pomůže mu komplexněji ocenit schopnost humanistického vzdělance „účinně nakládat s rozličnými žánrovými formami i uměleckými prostředky“ (s. 290) a — i když to asi nebylo primárním záměrem editorů — rovněž zhodnotit autorův literární vývoj v průběhu času, tedy počínaje *Spisem o zraku*, který bychom mohli označit za

jakousi „školskou práci“, a konče *Vadami kazatelů*, vyzrálým dílem, které je i dnes zábavným čtením a překvapuje svojí živostí a aktuálností.

Celkový ráz edice vychází vstříc širokému čtenářskému okruhu — kritický aparát je „omezen na nezbytné minimum“ (s. 254), které představují občasné poznámky pod čarou. Naopak vysvětlivky a poznámky, umístěné vždy za jednotlivými Blahoslavovými spisy, jsou obsáhlé, ale čtenářsky únosné, a přinášejí zajímavé a užitečné informace, leckdy nad standardní rámec podobného typu edic. Stávají se tak pozoruhodným čtením samy o sobě. Vysvětlují aluze na literární díla a mytologii, které se objevují v Blahoslavových spisech, přinášejí zajímavé literárněhistorické souvislosti, doplňující informace týkající se bratrského života a vnitrocírkevních záležitostí, srozumitelně komentují dobové průpovídky, ale i Blahoslavovy odkazy na biblické verše. V tomto případě si leckdy pomáhají i použitím řeckého textu (!) nebo ocitováním několika typů překladů. Úcta ke čtenáři i k textu a editorská poctivost je ale znát i z poznámek, v nichž editor důsledně přiznává skutečnost, že dané prameny nebyly zjištěny. Jedinou škodu napáchal v poznámkovém aparátu tiskařský šotek, který nechal na některých místech slova spojená dohromady (např. poznámka vysvětlující latinské spojení je v této podobě: „a budepochválenza své schopnosti a znalosti [s. 219]), zbytečnou chybu (vzniklou nejspíš při sazbě) nalezneme také v komentáři („Tento »domácí« intelektuální proud byl obohacován kontakty s evropským humanismem; z nejvýraznějších **oso Vorličný bností** jmenujme zde už připomenutého Filipa Melanchtona“ [s. 293, zvýraznila AM]). Potěšitelný je přídavek k *Vadám kazatelů*, který srozumitelně převádí ve formě přepisu do dnešní notace Blahoslavem zmiňované příklady nešvarů, jichž se kazatelé dopouštějí ve výslovnosti. Vstřícným gestem vůči čtenáři je také „Slovníček méně známých starších českých výrazů“, příloha u staročeských edic nezbytná, ale dnes už bohužel ne úplně samozřejmá. V závěru edice také nalezneme základní informace o vydaných spisech, jejich dochovaných předlohách, dřívějších edicích, to vše spolu se základním přehledem sekundární literatury. Škoda, že editoři neuvodili link na *Bibliografii k dějinám Jednoty bratrské*, která je zásluhou Jiřího Justa přístupná na stránkách Katedry církevních dějin Univerzity Karlovy a kde je možno nalézt přehledný a ucelený soubor zdrojů.

Podrobnější literárněhistorický komentář podává Hana Bočková. Otevírá ho medailonkem Jana Blahoslava a základními faktografickými údaji z jeho života vztahujícími se zejména k zařazeným textům. Díla samotná pak zasazuje do literárněhistorického kontextu, přičemž hojně čerpá z odborné literatury. Výjimkou je spis *Vady kazatelů*, komentář k němu je v mnohém propojován s již zmiňovanou *Gramatikou českou* a je z něj zřejmé, že je autorce z daných děl nejbližší. Nevypomáhá si totiž v tomto případě odbornou literaturou, ale spoléhá především na příklady z Blahoslavových děl (kromě *Gramatiky české* cituje např. z *Musiky*, ale *Vady kazatelů* dává do souvislosti i s dalšími Blahoslavovými pracemi) a dílo interpretuje v kontextu s dobovými příručkami

kazatelství. Potvrzuje tak trend praktičnosti bratrského kazatelství, který už zřetelně naznačovala Augustova příručka *Umění práce díla páně služebného* „[Blahoslav] dokáže účelně propojit zásady literárněteoretických příruček s vědomostním a zkušenostním obzorem svého recipienta“ (s. 300). Neobvyklost Blahoslavovy metody, která, na rozdíl od jiných dobových příruček, vychází z konkrétních příkladů z praxe, počítá s tím, že „řeč není jen mluvním cvičením, ale projevem dobré či špatné víry“ (s. 311).

V případě ostatních děl se již Bočková v mnohém opírá o starší práce, zejména o A. Molnára a R. Říčana, ale také o J. Janáčka; jejich názory však nepřebírá nekriticky. Hana Bočková se např. nezotožňuje s výtkou J. Janáčka, který ve *Spisu o zraku* „shledal stopy školských rétorických cvičení namísto samostatné filozofické úvahy“ (s. 300), oponuje poukazem na funkci textu, jenž měl „být spíše určen širší skupině recipientů, kteří akcent na humanistickou metodu práce s prameny neocení, zato porozumí sdělnému tématu opřenému o živě podané argumenty“ (s. 301). To je zajímavé a poněkud překvapující přehodnocení Blahoslavova mladického moralistního díla. Bočková na něj nahlíží z nového zorného úhlu a svoje interpretační postupy přesvědčivě dokládá řadou příkladů z textu.

Naopak poněkud dehonestujícím, resp. ahistorickým způsobem (snad se jedná jen o nešikovně zvolenou formulaci) vyznívá hodnocení Blahoslavovy historiografické práce *O původu a příčinách Jednoty bratrské*, kdy je zmiňován názor A. Molnára, podle něhož původ Jednoty bratrské „Blahoslav nevnímá ve smyslu hledání historické posloupnosti Jednoty, ale v nalézání svědectví o božím vyvolení, které zakládá vznik a existenci Jednoty“ (s. 297), což má „dopad na metodu práce Blahoslava-historika“ (ibid., zvýraznila AM). Před očima „věřícího církevního historika“ 16. století se ovšem běh dějin zcela přirozeně odehrával coby výsledek působení Božích sil, bylo zcela běžné, že právě takto tehdejší jedinec nahlížel a hodnotil nejen historické události, ale i vznik vlastní církve.

Filipiku proti misomusům je Bočková schopná hodnotit v širokém záběru veškerých dobových okolností týkajících se přístupu ke vzdělání v Jednotě bratrské, vnitřních církevních sporů i názorových různic, aniž by se nechala svést zafixovaným povědomím, k němuž patří emocionálně zabarvené líčení Blahoslavových rozeprá s Augustou. Její komentář je napsán objektivně a s příjemným a konstruktivním nadhledem.

V některých aspektech by bylo možné komentáře ještě dále rozšířit — nabízela by se například důkladnější kategorizace vybraných děl z hlediska žánru a spolu s tím také zhodnocení, nakolik texty z žánrového hlediska naplňují či přesahují ostatní dobovou produkci. Pouze komentář k *Vadám kazatelů* uvádí, v čem tato Blahoslavova práce nezachovává schéma klasických rétorických příruček a dobových učebnic. V komentáři není rovněž dostatečně zdůrazněna otázka dobové recepce díla. Čtenáři tak může snadno uniknout specifičnost *Filipiky proti misomusům*, jejíž obsah byl určen pouze

pro oči členů Jednoty bratrské, která si přísně hlídala svoji pověst a v době vzniku tohoto spisu by — vzhledem k názorovým neshodám, které vznikl *Filipíky* doprovázely — jistě nepovažovala za vhodné, aby se něco z jejího znění dostalo na veřejnost. Svěho recipienta si pak *Filipíka* nachází až v podobě novodobé edice, na rozdíl od *Spisu o zraku*, který byl vytištěn zhruba šedesát let po svém vzniku a svou moralizující notou a způsobem zpracování musel být pro dobového příjemce stále aktuálním dílem.

Úroveň Jednotou vydávaných děl je po všech stranách vysoce oceňována — a je potěšující vidět, že se i spisům Jana Blahoslava dostalo stejné péče a kvalitního vydání, jakých by se jim dostalo v bratrských tiskárnách. Nezbývá než doufat, že ani Mírek Čejka ani Hana Bočková tímto svazkem svou práci na znovuvydávání děl bratrské provenience neskončí. Webové stránky Mirka Čejky nás skoro „navnadují“ na možnost brzkého vydání *Historie pravdivé*, ale nabízelely by se jistě i další texty, např. výběr z kazatelské produkce Jednoty bratrské.

Aneta Mladějovská

Seriál jako text

Paulina Bren: *Zelinář a jeho televize*. Přeložila Petruška Šustrová. Praha, Academia 2013. 459 stran.

Může být bohemistovi sledování televizních seriálů užitečné i v jiném ohledu než v rámci psychohygieny? Nakolik lze kupříkladu dramatickou produkci Československé televize sedmdesátých let číst jako text vypovídající o svém kulturně-historickém rámci podobně jako třeba romány normalizačních parnasistů? Tyto otázky se nabízejí čtenářům monografie *Zelinář a jeho televize. Kultura komunismu po pražském jaru 1968*, pozoruhodné práce o kultuře československé normalizace nahlížené prizmatem televizního vysílání z pera americké historičky Pauliny Brenové. Nedávný český překlad anglického originálu *Greengrocer and his TV* (2010) je zároveň pokusem představit domácímu čtenáři práci psanou primárně pro angloamerický prostor. Netradiční recepční kontext díla je utvářen jednak tím, že se Brenová pro české vydání rozhodla nic na původním textu neměnit, a jednak skutečností, že dobu autorčina výzkumu v českých archivech koncem devadesátých let a vydání monografie dělí celá dekáda. Během ní totiž vyšlo hned několik děl pokoušejících se na období československé normalizace nahlédnout spíše než z tradiční historiografické perspektivy pomocí sociologických a antropologických metod. Brenová se sice v české předmluvě odvolává na tituly, jež v době napsání anglického originálu ještě nebyly na světě a s nimiž vykazuje *Zelinář a jeho televize* jisté paralely (Lenka Kalinová: *Konec nadějí a nová očekávání*; Michal Pullmann: *Konec experimentu*; Milan Otáhal: *Opoziční proudy v české společnosti*